

IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS ON THE ECONOMIC SITUATION OF LATVIA

ĀRVALSTU TIEŠO INVESTĪCIJU IETEKME UZ LATVIJAS EKONOMISKO STĀVOKLI

I.Eriņš, A.Orlovska

Atslēgas vārdi: investīcijas, investors, ĀTI, ekonomiskais stāvoklis

Latvijai ir labi rezultāti ārvalstu tiešo investīciju piesaistē un iekšējo investīciju veicināšanā kopš 1990-to gadu vidus, bet tieši spēcīgā pēdējo gadu reformu programma ļāvusi jūtami uzlabot valsts ekonomiskos attīstības rādītājus. Ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) ieplūšana Latvijā ir salīdzinoši stabila – aptuveni 5% no IKP, un kopējā pamatkapitāla veidošanās pēdējo trīs gadu laikā ir noturēta stabili ap 25% no IKP. Latvijas iekšzemes kopprodukts 2000. gadā pieauga par 6,9%, 2001. gadā – par 8,0%, 2002. gadā – par 6,4%, 2003. gadā – par 7,5% un 2004. gadā – par 8,5%. Salīdzinot šos skaitļus ar citiem pārejas un jaunizveidotās tirgus ekonomikas rādītājiem, Latvijas situāciju iespējams novērtēt kā labu, un tāda tā ir noturējusies jau vairākus gadus [1].

Aplūkojot ĀTI ietekmējošos faktoros, ir iespējams noskaidrot priekšnoteikumus tādu apstākļu radīšanai, kas veicinātu investīciju palielināšanos vai kavētu to. Investīciju veicināšana ir arī viena no Latvijas tautsaimniecības attīstības prioritātēm. Šajā aspektā būtiski ir noskaidrot iespējamo ĀTI pieauguma potenciālu. ĀTI parasti definē kā summu, kuru kādas valsts iedzīvotājs vai uzņēmums (organizācija) iegulda ārvalstu uzņēmumā, pār kuru viņam ir kontrole. Autori ir izpētījuši vairākas ĀTI definīcijas un terminus.

Pēc Eiropas Savienības Sadarbības Organizācijas (OECD) speciālistu definīcija ĀTI ir ilgstošs uzņēmuma (tiešā investora) kapitālieguldījums kādas valsts (uzņēmējvalsts) uzņēmumā, ja šis uzņēmums ir dotās valsts rezidents un šī valsts nav investētājvalsts. Saskaņā ar Starptautiskā Valūtas Fonda (SVF) direktīvā ĀTI ir definētas kā investoram piederošais investīciju kapitāls vai balsstiesība, kas ir 10% vai vairāk. Pārsvārā ĀTI statistika tiek sastādīta, balstoties uz šo likumu. Praktiski balsstiesību daļa, kas ir pietiekama, lai kontrolētu uzņēmumu var būt ļoti dažāda. Dažos gadījumos investoram ir pietiekamas tikai 10% īpašuma tiesības, kamēr citos gadījumos pat mazāk par 5% var būt pietiekami kontrolei, sevišķi gadījumos, kad īpašums ir plaši izkliedēts.

Pēc SVF definīcijas ĀTI ir investīcijas, kas tiek izdarītas nolūkā iegūt ilgstošu peļņu un efektīvu ietekmi uzņēmuma vadībā, kas darbojas citā valstī.

Visnozīmīgākā investīciju un kapitāla eksporta forma ir ĀTI. No tā izriet, ka ĀTI ir fondu turēšana un to pārvaldīšana ārvalstīs. Lielākoties ĀTI ir saistītas ar noteikta uzņēmuma filiāli, kontrolētu uzņēmumu vai kopuzņēmuma iedibināšanu ārvalstīs. Lielākoties ĀTI realizēšanas uzdevums ir iekļūšana jaunā tirgū. Bieži vien ĀTI iedibina juridisku iemeslu dēļ, piemēram, lai pārvarētu noteiktas ārvalsts efektīvas muitas barjeras.

ĀTI pasaules mērogā no 7 miljardiem ASV dolāru 1919. gadā pieauga līdz 117,7 miljardiem 1970. gadā. Šī tendence ieguvusi ražošanas internacionālizācijas formu, kad komponenti tiek ražoti vienā valstī, gala produkta komplektēšana notiek otrā, bet pārdošana – trešā valstī.

ĀTI atšķirība no cita veida starptautiskās kapitāla plūsmas ir tā, ka ĀTI vienmēr ir saistītas ar dažāda līmeņa kontroli, kā arī tehnoloģiju un menedžmenta eksportu. ASV komercdepartaments uzskata, ka ĀTI atšķirībā no citām privātām ilgtermiņa investīcijām tiek konstatētas vismaz 10% īpašuma tiesības ārvalstu uzņēmumā.

Fundamentālu investīciju gadījumā tirgus investors pārvieto uz mērķa valsti visu uzņēmumu. Salīdzinājumam, preču eksports nozīmē vienīgi to izvešanu un pārdošanu citā valstī, bet licencēšana – tehnoloģijas u.c. rūpnieciskā īpašuma eksportu. Licencēšana garantē ĀTI konkurētspēju.

Ražošana tieši ĀTI valstī samazina izmaksas, kas saistītas ar iekļūšanu jaunajā mērķa tirgū, salīdzinot ar eksporta iekļūšanu, jo tiek ietaupīts uz transportu, kā arī muitas izdevumu, zemāku tēriņu par darbaspēku, izejvielu, enerģiju un gruntsgabala pirkšanas rēķina. Vietējā ražošana ļauj pārvarēt arī importa kvotas, dod tirgzinības priekšrocības un iespēju labāk pielāgot produkciju vietējām prasībām.

ĀTI privilēģijas mērķa valstij ir tās, ka investors vairāk rūpējas par darbu tirgzinības jomā, jo viņam ir vairāk ko zaudēt nekā, ieejot tirgū vienīgi ar savu preču eksportu. ĀTI negatīvās iezīmes ir lielāks kapitāla pieprasījums, lielākas starta un menedžmenta izmaksas, garāks atmaksāšanās periods un līdz ar to lielāks risks, tostarp politiskais.

Galvenie ĀTI riska faktori ir šādi:

- ♦ filiāle kļūst par vietējo tiesību un jurisdikcijas subjektu;
- ♦ kapitālieguldījums ārvalstī pakļauts vietējās politiskās un juridiskās sistēmas nestabilitātei un nacionalizācijas briesmām, kas ir visparastākais riska faktors;

- ♦ iespējama cenu kontrole no mērķa valsts puses, kas var samazināt varbūtējo peļņu;
- ♦ valūtas kursa un valūtas pārvedumu, t.sk. peļņas repatriācijas, kontrole mērķa valstī;
- ♦ režīma nestabilitāte vai nespēja aizsargāt ārvalstniekus pret nemieriem vai noziedzību;
- ♦ tik maza vietējā tirgus ietilpība, kas nevar attaisnot investīcijā plānoto ražošanu;
- ♦ vietējās valūtas kursa, depozīta un kredīta likmju nestabilitāte;
- ♦ peļņas normas risks;
- ♦ tirgus risks;
- ♦ ražošanas risks [1].

ĀTI ir vienas no grūtākajām ("smagākajām") un riskantākajām investīciju formām pasaulē, kuras nākotnē var nest lielu ilgstošu peļņu.

ĀTI galvenokārt var tikt īstenotas divos veidos:

- ♦ "greenfield" investīcijas, t.i., ārvalstu investors pilnībā rada jaunu uzņēmumu investīciju saņēmējvalstī;
- ♦ iegūšana, t.i., investors pārņem eksistējošu uzņēmumu vai daļu no tā [2].

Kas attiecas uz ĀTI plūsmas aprēķināšanu, tad jāsecina, ka centrālo banku un nacionālo statistikas komiteju publicētā statistika ir atšķirīga, kā rezultātā ir sa-
režģīti Austrumeiropas tranzīta ekonomiku starpā veikt tiešos salīdzinājumus. Apvienoto Nāciju statistikas aprēķinos lieto SVF savākto maksājumu bilancu statistiku (kā galveno avotu) un investīciju saņēmējvalstu nacionālo statistiku.

Reālo ĀTI izvērtēšanā pastāv vairākas svarīgas problēmas. Pirmkārt, ĀTI plūsmām nav noteiktas cenas un daudzums, kas nepieciešami cenu indeksu noteikšanai, turklāt investīciju plūsmu novērtēšana ir atkarīga arī no valūtas izvēles. Otrkārt, ĀTI krājumu pārvērtēšanā problēmas rada arī tas, ka dati par ĀTI krājumiem galvenokārt tiek nepiemēroti uzrādīti kā bilances vērtība. Un, visbeidzot, datos par ĀTI kopumā iekļauj kapitālu tikai no mātes firmām un ārzemju pārstāvniecībām, izslēdzot investīciju kapitālu, kas izveidots ārpus investējošās kompānijas. Ir aprēķināts, ka 1994. gadā mātes firmas ir finansējušas tikai nedaudz vairāk par 1/3 no savu ārzemju pārstāvniecību kopējo īpašumu vērtības. Lielāko daļu no īpašumiem finansēja no parādiem un apmēram 30% no īpašumiem finansējumu piešķīra tās valsts finanšu institūcijas, kurā atrodas firmas ārzemju pārstāvniecības. Minētais liecina, ka ĀTI mūsdienu ekonomikā ir lielā nozīme nekā to uzrāda maksājumu bilance un pārējā statistika. Tomēr var pieņemt, ka valstīs ar pārejas ekonomiku, izņemot citus finansēšanas avotus, ĀTI

nav tik nozīmīgas, ņemot vērā šo valstu augstos kredītriskus un vietējā banku sektora veidošanos.

Lai novērtētu ĀTI attīstību, tiek ieteikts izmantot vairākas teorijas. Tās sniedzas no makroekonomiskās pieejas, kurā plaši tiek aplūkoti nacionālie un starptautiskie trendi, līdz mikroekonomiskam izskaidrojumam, kurā ĀTI tiek analizētas kontekstā ar individuālo uzņēmumu starptautisko izaugsmi. Rezultātā šīs teorijas var nodrošināt tikai daļēju ĀTI attīstības izskaidrojumu, taču neviena no tām nav guvusi vienprātīgu atbalstu kā labākais modelis.

ĀTI analīzi var veikt arī nacionālajā līmenī, aplūkojot, vai iespējas konkrētai valstij iesaistīties starptautiskajās investīcijās ir atkarīga no tā, ka pašu uzņēmumiem salīdzinājumā ar uzņēmumiem citās valstīs pieder zināmas priekšrocības. Šajā pieejā ir noteikta likumsakarība – jo lielāki uzņēmuma specifiskie nekustamie īpašumi, jo lielāks stimuls uzņēmumam pašam tās arī izmantot. Tādēļ kompānijas izvēlēsies veikt tiešas investīcijas tur, kur investīciju izvietojuma priekšrocības sekmē drīzāk ārvalstu nekā vietējās produkcijas bāzi. Tomēr šie divi faktori nebūt neizskaidro investīciju veikšanu ārvalstīs. Uzņēmumam jābūt priekšrocībām, kuras jau pirms ĀTI veikšanas iegūtas citu ārvalstu aktivitāšu rezultātā.

ĀTI izdevīgumu ir apstiprinājuši daudzu finanšu un konsultatīvo organizāciju pētījumi, tostarp arī tādu organizāciju kā PB, ANO un OECD pētījumi. Visu pētījumu rezultātus var apkopot slēdzienā, ka valstij nepieciešams veicināt ĀTI, jo tās pozitīvi ietekmē šādus šīs valsts ekonomiskos rādītājus:

1. Kapitālieguldījumu apjomu:

- ♦ investors iegulda līdzekļus jaunas rūpnīcas celtniecībā un iekārtu iegādē;
- ♦ ārvalstu investora galvenais mērķis ir gūt peļņu, un vismaz daļa no šīs peļņas tiek reinvestēta.

2. Nodarbinātību. ĀTI veicina darba vietu izveidošanu un saglabāšanu. Tas ir īpaši nozīmīgi tranzīta ekonomikas valstīm, kur ar ĀTI tiek risināta nodarbinātības problēma privatizējamos uzņēmumos. Taču arī Rietumvalstīs par vienu no galvenajiem ĀTI plusiem uzskata tieši darba vietu radīšanu.

3. Uzņēmumu vadīšanas metodes, jaunu tehnoloģiju ieviešanu, mārketinga know-how, jo lielākā daļa ārvalstu investorfirmu ir transnacionālas kompānijas. Līdz ar to tām ir nepieciešama ātra un moderna informācijas apmaiņa. Tas ļauj jebkuram kompānijas uzņēmumam jebkurā valstī īsā laikā saņemt un ieviest jaunākās vadības un ražošanas metodes, kas izstrādātas kādā citā sistēmas vietā.

4. Eksporta attīstību. Ārvalstu investori parasti ir vairāk eksportorientēti nekā vietējās firmas. Čehijas Republikas piemērs rāda, ka ārvalstu firmas eksportē 90% no saražotās produkcijas. Japāņu uzņēmums *Nissan* ir viens no lielākajiem

eksportētājiem Lielbritānijā. Iekšējā tirgus lielums ir viens no galvenajiem faktoriem, ko ārvalstu investors ņem vērā, izvēloties investēšanas vietu. Tas arī ir iemesls, kādēļ Lielbritānija saņem lielāko daļu no ĀTI Rietumeiropā, bet Polija ar vairāk nekā 40 milj. iedzīvotāju pamazām izvirzās pirmajā vietā Austrumeiropā. Taču arī valstīm ar mazu iekšējo tirgu ir iespēja veiksmīgi piesaistīt ĀTI, jo sevišķi tad, ja tās atrodas izdevīgā stāvoklī attiecībā pret lielajiem tirgiem. Šeit ļoti labs piemērs ir Īrija ar tikai 3,5 milj. iedzīvotājiem, kur 1995. gadā bija viens no augstākajiem iekšzemes kopprodukta (IKP) pieaugumiem Eiropas Savienībā (6,75%). Turklāt ārvalstu investorfirmu eksports bija 80% no visa Īrijas eksporta, t.i., vairāk par 37 mljrd. ASV dolāru.

5. **Infrastruktūras attīstību.** Transnacionālās korporācijas sekmē uzņēmējvalsts infrastruktūras attīstību, ieviešot pilnīgi jaunas un modernas tehnoloģijas, ražotnes un aktivitātes. Šāda rekonstrukcija ir praktiski neiespējama, iesaistot vienīgi vietējos uzņēmējus vai mēģinot rekonstruēt jau esošo infrastruktūru. ĀTI ir arī izdevīgs veids, kā ātri attīstīt tādus svarīgus elementus kā enerģijas ražošanu, ostas un telekomunikācijas.

6. **Darba ražīgumu.** Lielāko pasaules ražotāju investīcijas palīdz paaugstināt darba ražīgumu valstī, jo augstākais pasaules līmenis ražošanā tiek sasniegts, izmantojot vietējo darbaspēku u.c. vietējos resursus.

7. **Nodokļu ieņēmumus,** jo ārvalstu investoruzņēmumu eksporta aktivitātes uzlabo valsts tirdzniecības bilanci, bet peļņas nodoklis papildina valsts kasi. Ir konstatēts, ka papīrfabrika Latvijā, kuras ražošanas kapacitāte būtu 500 000 t gadā, palielinātu eksporta apjomu par 100 milj. ASV dolāru gadā un radītu 17 milj. ASV dolāru papildu nodokļu ieņēmumus.

8. **Sadarbību ar piegādātājiem.** Parasti ārvalstu investori cenšas iegādāties ražošanai nepieciešamos komponentus no vietējiem ražotājiem. Līdz ar to tie ir interesēti vietējiem ražotājiem palīdzēt ar savu pieredzi un tehnoloģijām loģistikā un ražošanā [3].

Ārzemju investīcijas uzskatāmas par vienu no galvenajiem nosacījumiem tautsaimniecības attīstībai ilgtermiņa periodā un ir viens no efektīvākajiem līdzekļiem, kas sekmētu Latvijas iekļūšanu pasaules ekonomiskajā sistēmā un ļautu samazināt mūsu atpalicību no attīstītajām valstīm daudzus svarīgus sociāli ekonomiskos rādītājos. Tomēr gan ārzemju, gan mūsu pašu pieredze rāda, ka ārzemju kapitāla piesaistīšana nenotiek automātiski, tiklīdz valsts nostājas uz tirgus attiecību ceļa. Labvēlīga investīciju klimata radīšana prasa lielas intelektuālas un organizatoriskas pūles attiecīgas ekonomiskās politikas izstrādāšanai un galvenais – praktiskai izpildei.

Kā jau tika minēts iepriekš, pasaules ārējo ekonomisko attiecību praksē ļoti raksturīgas ir attīstīto valstu tiešās kapitāla investīcijas bijušajās sociālisma valstīs.

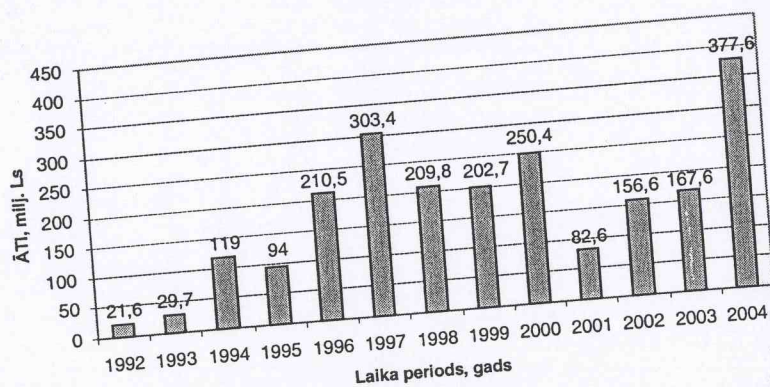
kur iespējama lēta darbaspēka un izejvielu izmantošana, kā arī vietējo tirgu ap-
gūšana. Bijušo sociālisma valstu intereses savukārt ir progresīvas tehnoloģijas
un vadīšanas pieredzes ieviešana nacionālajā ekonomikā, dabas resursu efektīva
izmantošana, augstāka dzīves līmeņa sasniegšana. Arī Latvija ir ieinteresēta ār-
valstu investīciju iespējami lielākā pieplūdē.

Rezultātā visprecīzākā informācija par izveidotajiem kopuzņēmumiem un uzņē-
mumiem ar ārvalstu kapitālu vajadzētu būt pieejamai Uzņēmuma reģistrā, taču
pieejamā informācija nav vispusīga un tā neļauj pilnībā veikt analīzi par ienāko-
šo ārvalstu tiešo investīciju struktūru, tendencēm un teritoriālo izvietojumu. Tas
lielākoties saistīts arī ar to, ka daudzi juridiski pierēģistrētie uzņēmumi faktiski
darbību vai nu vēl nav uzsākuši, vai arī to jau ir izbeiguši. Tāpat uzņēmumu iz-
vairšanās no gada finanšu un statistikas pārskatu iesniegšanas kompetentajām
iestādēm novērojama visās Austrum- un Centrāleiropas valstīs, kur notiek pār-
eja uz tirgus ekonomiku. Tomēr var apgalvot, ka ierobežotās datu kopas izraisītā
klūda investīciju tendenču novērtēšanā nav būtiska un iegūtie rezultāti ļauj iz-
darīt vispārējus secinājumus.

Lai gan pasauli nesēn satricināja vairākas finanšu krīzes, uzkrātās ārvalstu tiešās
investīcijas Latvijā turpināja stabili palielināties. To veicināja labvēlīgā ekono-
miskā un investīciju vide valstī – brīva kapitāla plūsma, zema inflācija, stabila
nacionālā valūta, ārvalstu un rezidentu investoru vienlīdzīgās tiesības, kā arī citi
investīciju veikšanai labvēlīgi faktori. Ārvalstu tiešās investīcijas ietver investī-
cijas Latvijā reģistrēto uzņēmumu pašu kapitālā, reinvestēto peļņu, kā arī iegul-
dījumus uzņēmumu citā kapitālā (ilgtermiņa un īstermiņa kredīti, tirdzniecības
kredīti u.c. savstarpējās saistības un prasības).

Latvijā līdz ar pārejas procesa uzsākšanu sākās pastiprināta ārvalstu
kapitāla ieplūde. Īpaši aktīva tā bija 1997. gadā, kad masveida privatizācijas
rezultātā strauji palielinājās ārvalstu tiešās investīcijas (1. att.). Tajā gadā Latvija
bija piesaistījusi gandrīz pusi no visām tiešām ārvalstu investīcijām Baltijas
valstīs. No 1998. līdz 2001. gadam ārvalstu investori Latvijas tautsaimniecībā
vidēji gadā ieguldīja gandrīz 200 milj. latu, galvenokārt uzņēmumu pašu
kapitālā. Investoru izvēli uzsākt darbību Latvijā veicina atvērta un dinamiski
augoša ekonomika, liberāla tirdzniecība, samērā neliels nodokļu slogs, attīstīta
tranzīta infrastruktūra, lēts, kvalificēts darbaspēks.

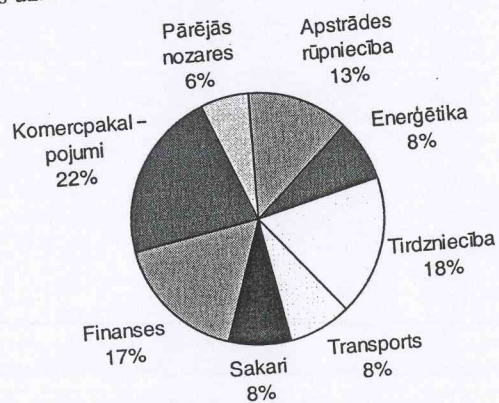
Lai novērtētu ĀTI nozīmi valsts ekonomikas attīstībā, ANO izmanto ĀTI
transnacionālo indeksu. 2001. gadā to pirmo reizi aprēķināja arī Centrāl- un
Austrumeiropas valstīm (CAEV). CAEV valstīs transnacionālais indekss vidēji
ir 10, t.i., gandrīz divas reizes zemāks nekā attīstītajās un attīstības valstīs. Jāpie-
bilst, ka Latvijai tas pārsniedz 15, un, būdams viens no augstākajiem pārejas
ekonomikas valstīs, raksturo Latviju kā valsti ar augstu kapitāla internacionali-
zācijas pakāpi.

1. att. Ārvalstu tiešo investīciju dinamika Latvijā [4]

2005. gada pirmajā pusē ienākošo ĀTI plūsmas bija nedaudz mazākas nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā, jo samazinājās ieguldījumi pašu kapitālā un reinvestētā peļņa. 2005. gada jūnija beigās Latvijā uzkrātās tiešās ārvalstu investīcijas bija Ls 2605,6 milj. jeb apmēram 30% no IKP gada apjoma.

2004. gada beigās uzkrāto ĀTI sadalījums pa nozarēm sniegts 2. attēlā.

2. att. Uzkrāto ĀTI sadalījums pa nozarēm 2004 gada beigās, %

75% no visām uzkrātām ĀTI ir investētas pakalpojumu sfērā, savukārt lielāka daļa no tām – tirdzniecībā (31,2%), finanšu starpniecībā (24,4%), transporta un sakaru nozarē (24,2%) un nekustamā īpašumā (16,5%).

2004. gadā būtiski palielinājās ĀTI apstrādes rūpniecībā – par 13,7%. Vērtējot ārvalstu investīciju kvalitatīvo struktūru apstrādes rūpniecībā, jākonstatē, ka tās galvenokārt koncentrējās zemo un vidējo tehnoloģiju nozarēs (1. tab.). 2004. gadā ārvalstu investīcijas tajās pieauga attiecīgi par 14% un 35%, savukārt augsto tehnoloģiju nozarēs – par 7%.

1. tabula

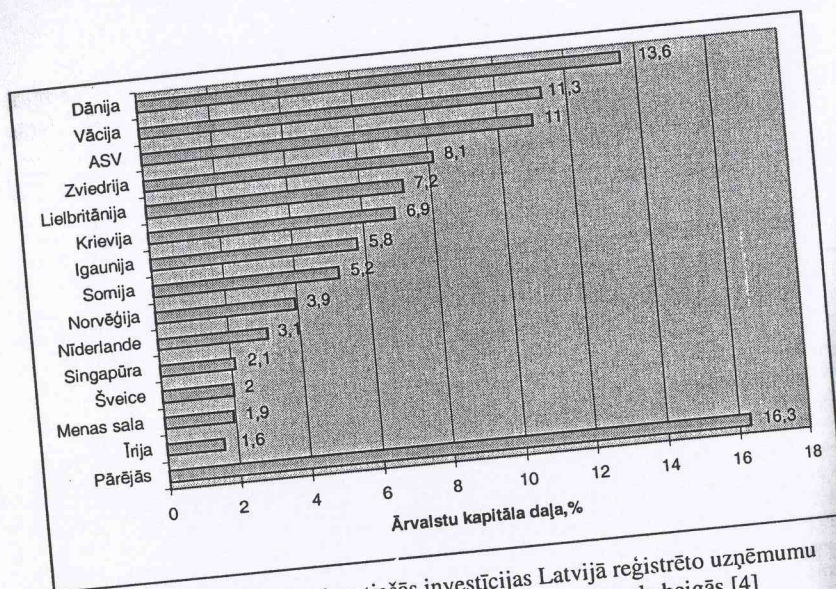
Investīciju sadalījums pa apstrādes rūpniecības tehnoloģiju nozarēm 2004.g. [4]

Rādītāji	Augsto tehnoloģiju nozares	Vidējo tehnoloģiju nozares	Zemo tehnoloģiju nozares	Apstrādes rūpniecība kopā
Ārvalstu investīciju īpatsvars pašu kapitālā, %	22	18	60	100
Ārvalstu investīcijas uz vienu strādājošo, tūkst.Ls	1,8	1,2	1,2	1,3
Nefinanšu investīcijas uz vienu strādājošo (1998.-2004.), tūkst.Ls	2,8	3,9	4,8	4,3

Lielākās investīcijas apstrādes rūpniecībā ir veikusi Vācija (21% no visām investīcijām apstrādes rūpniecībā), kas galvenokārt ir investējusi zemo un vidējo tehnoloģiju nozarēs (25% no investīcijām zemo tehnoloģiju nozarēs un 27% no investīcijām vidējo tehnoloģiju nozarēs). Šajās nozarēs ir ieguldījusi arī Lielbritānija un Zviedrija. Savukārt lielākās investīcijas vidējo tehnoloģiju nozarēs ir nākušas no Īrijas (38%). Lielākais investors augsto tehnoloģiju nozarēs ir Singapūra (46%).

Lielas investīcijas Latvijā ir veikusi Dānija (lielāko Dānijas investīciju daļu pārstāv Sonera konsorcijs no Somijas), Vācija, ASV, Zviedrija, Lielbritānija un Krievija (3. att.). Vairāk nekā 50% no ārvalstu tiešajām investīcijām Latvijā saņemtas no ES valstīm. Šāda investīciju sadale atspoguļo Latvijas tirdzniecības modeli, kā arī demonstrē arvien pieaugošu integrāciju Eiropas ekonomikas sistēmā.

Līdztekus stabilai valsts makroekonomiskajai videi galvenais ārvalstu un vietējo investīciju piesaistes faktors būs Latvijas valdības spēja veikt pasākumus stabilitas un uzņēmējdarbības attīstību orientētas vides veidošanā.

3. att. Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā reģistrēto uzņēmumu pamatkapitālā sadalījumā pa valstīm 2004. gada beigās [4]

Ārvalstu investoru padome Latvijā (ĀIP) 2004. gada 3. oktobra sanāksmes laikā pievērsa uzmanību šādām problēmām:

- nodokļu politika un administrēšana;
- nekustamā īpašuma kadastrālā novērtēšana;
- robežšķērsošana un muitas kontrole;
- valdības politika noziedzības apkarošanā;
- kvalificēta darbaspēka pieejamība (izglītības sistēmas uzlabošana).

Aplūkojot ārvalstu uzņēmumu nozīmi Latvijā, var secināt, ka tie veido būtisku daļu no kopējā izlaidis un eksporta apjoma, savukārt to ieguldījums nodarbinātībā ir mazāks. Ārvalstu kompānijās strādājošiem darbiniekiem ir lielāki ikgadējie ienākumi nekā ekonomikā kopumā, kas atspoguļo augstāku zināšanu līmeni un lielākus sociālās nodrošināšanas maksājumus. Sabiedrības ar ārvalstu kapitālu ir konkurētspējīgākas un spēj labāk pārvarēt ar eksportu saistītos šķēršļus. Ārvalstu kompānijām ir augstāks darba ražīgums un lielāka kapitāla izmantošanas intensitāte, kas nodrošina lielāku produkcijas izlaidi uz vienu kapitāla vienību, salīdzinot ar rezidenti – vietējām kompānijām.

Var secināt, ka visi veiktie reformu pasākumi, kas saistīti ar tautsaimniecības situācijas makroekonomisko rādītāju uzlabošanu un investīcijām labvēlīgākas vides radīšanu ir palielinājuši tiešo ārvalstu investīciju plūsmu uz Latviju.

Valsts atvērtības pakāpi uzskata par vienu no galvenajiem faktoriem investīciju piesaistē. Pieņemts, ka valsts gūst labumus no augstas tirdzniecības integrācijas. Tāpēc būtiski ir noteikt, cik ciešas ir Latvijas tirdzniecības saiknes ar citām valstīm, kāda ir citu valstu nozīme Latvijas ekonomikā un kādu ietekmi atstāj ĀTI uz Latvijas ekonomiku.

Latvijai ir raksturīgs relatīvi liels tekošā konta deficīts. Vidēji pusi no tekošā konta deficīta nosedz ārvalstu tiešās investīcijas. 2000. gadā tekošā konta deficīts samazinājās, bet 2001. gadā, pasliktinoties tirdzniecības bilanci, tas atkal sāka pieaugt. 2003. gada tekošā konta deficīta līmenis attiecībā pret IKP bija par 1,6 procentpunktiem lielāks nekā iepriekšējā gadā, proti, 9,2%. Latvijā iekšzemes pieprasījums ir lielāks nekā iekšzemes kopprodukts, tāpēc veidojas tekošā konta deficīts. Tas nozīmē, ka, lai finansētu iekšzemes investīcijas, jāizmanto arī ārvalstu uzkrājumi.

Uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitiskajā struktūrā dominē attīstīto valstu investīcijas. Jāpiebilst, ka ES valstu investīcijas veido vairāk nekā pusi no visām uzkrātām ĀTI. Pēc Latvijas Bankas datiem lielākie ieguldītāji Latvijā ir Zviedrija (14%), Vācijas (11%), Dānijas (9%), Somijas (9%), Amerikas Savienoto Valstu (7,5%), Norvēģijas (7,2%), Igaunijas (6,9%) uzņēmēji, kas kopumā veido gandrīz 70% no visām uzkrātām ĀTI. Vairums no šīm valstīm ir arī Latvijas lielākie tirdzniecības partneri. 2004. gadā nozīmīgākās tiešās investīcijas Latvijā ir veikuši Zviedrijas, Nīderlandes, Somijas un Igaunijas uzņēmēji, kopumā nodrošinot gandrīz 65% no visām ienākušajām investīcijām.

Saņemto ārvalstu tiešo investīciju apjoms 2004. gadā sasniedza 538,6 miljonus eiro. Pārreķinot uz vienu iedzīvotāju, šis rādītājs ir 171 lats. Pēdējos astoņus gadus, izņemot 2001. gadu, ĀTI apjoms bija līdzīgs. Pēdējos gados nacionālo uzkrājumu līmenis Latvijā bija vidēji 17...20% no IKP jeb 65..70% no investīcijām pamatlīdzekļos. Tātad saskaņā ar uzkrājumu investīciju bilanci finansējumu investīcijām pamatlīdzekļos vidēji par 30% nodrošināja piesaistītais ārvalstu kapitāls, galvenokārt tiešo ārvalstu investīciju veidā. Lai salīdzinātu ĀTI efektivitāti starp valstīm, izmanto rādītāju – *ārējo tiešo investīciju intensitāte*. Tas ir ienākošo un izejošo tiešo investīciju vidējā dalījums ar IKP. Šis indekss raksturo valsts investīciju integrācijas intensitāti starptautiskās ekonomikas robežās.

Pētījuma rezultātā autori secina, ka praktiski ārvalstu tiešās investīcijas ir plaši izmantojamas un tās būtiski ietekmē Latvijas ekonomisko attīstību.

LITERATŪRA

1. Beņkovskis, K. Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā // Averss un Reverss. – 2001. – Nr. 2. – 62. lpp.
2. Шарп, У.Ф. Инвестиции / У.Ф.Шарп, Г.Дж.Александр, Дж.В.Бейли. – Москва : ИНФРА-М, 1997. – 1024 с.
3. Ķirsons, M. Dānija – tilts ārvalstu investīcijām Latvijā // Dienas Bizness. – 2004. – 27. septembris. – 5. lpp.
4. Statistikas gadagrāmata. Finances [Elektroniskais resurss] / LR Centrālā statistikas pārvalde. – Resurss apraksts 2005.g. 17. janv. - <http://data.csb.lv/pxweb2004/Database/Gadagramata/03.%20Finances/03.%20Finances.asp>.

Ingars Erinsh, Mg.oec.
Riga Technical University
Faculty of Engineering Economics
Address: 1 Kalku St., Office 209, Riga, LV-1658, Latvia
Phone: +371 7089460, Fax: + 371 7225885
e-mail: ingars.erins@rtu.lv

Ausma Orlovska, Assist. Prof., Dr.oec.
Riga Technical University
Faculty of Engineering Economics
Address: 1 Kalku St., Office 428, Riga, LV-1658, Latvia
Phone: +371 7089324, Fax: + 371 7089490
e-mail: sesmi@rtu.lv

*Eriņš I., Orlovska A. Ārvalstu tiešo investīciju ietekme uz Latvijas ekonomisko stāvokli
Rakstā aplūkots jautājums, kas saistīts ar ārvalstu tiešo investīciju attīstības nosacījumiem
ilgtermiņa periodā. Autori secina, ka ārzemju investīcijas uzskatāmas par vienu no galvenajiem
nosacījumiem tautsaimniecības attīstībai un ir viens no efektīvākajiem līdzekļiem, kas
var sekmēt Latvijas iekļūšanu pasaules ekonomiskajā sistēmā un ļaut samazināt atpalicību no
attīstītākajām valstīm daudzos svarīgos sociāli ekonomiskos rādītājos. Īsumā izklāstīti faktori,
kuri veicina un ierobežo ĀTI. Raksta noslēgumā apkopota autoru ĀTI turpmākās attīstības
stratēģija.*

Erinsh I., Orlovska A. *Impact of foreign direct investments on the economic situation of Latvia*

The article focuses on the conditions for development of foreign direct investment over a long-term period. The authors consider that foreign investment is a relevant condition for the development of national economy and one of the most effective means how to facilitate Latvia's integration into the global economic system and eliminate the gap separating it from the developed states in many relevant socio-economic indicators. The authors provide a brief summary of factors facilitating and hampering foreign direct investment. At the end of the article the authors present a further development strategy of foreign direct investment.

Эринши И., Орловска А. *Влияние прямых зарубежных инвестиций на экономическую ситуацию в Латвии.*

В статье рассмотрен вопрос, связанный с условиями развития прямых зарубежных инвестиций в долгосрочный период. Авторами установлено, что прямые зарубежные инвестиции являются одним из главных условий развития народного хозяйства и одним из самых эффективных средств, способствующих включению Латвии в мировую экономическую систему и позволяющих уменьшить разрыв с более развитыми странами по многим важным социально-экономическим показателям. Вкратце изложены факторы, способствующие или ограничивающие прямые зарубежные инвестиции. В заключении статьи обобщена дальнейшая стратегия развития прямых зарубежных инвестиций.